

НАЦІОНАЛЬНИЙ ФАРМАЦЕВТИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
НАУКОВО-МЕТОДИЧНА ЛАБОРАТОРІЯ
З ПИТАНЬ ФАРМАЦЕВТИЧНОЇ ОСВІТИ МОЗ УКРАЇНИ

ЗВІТ

про результати соціологічного дослідження

«Якість вищої освіти та освітнє середовище у НФаУ»

методом анкетного опитування здобувачів вищої освіти

третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти та їх наукових керівників

З метою оцінки якості освітньо-наукової програми «Фармація» (освітній рівень доктор філософії) та умов освітнього середовища у НФаУ в січні-лютому 2020 року Науково-методичною лабораторією з питань фармацевтичної освіти проведено соціологічне дослідження із застосуванням анкетного опитування здобувачів вищої освіти третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти та їх наукових керівників.

Об'єкт дослідження – освітньо-наукова програма «Фармація» (освітній рівень доктор філософії).

Предмет – якість освітньо-наукової програми «Фармація» (освітній рівень доктор філософії) та умови освітнього середовища у НФаУ.

Для досягнення мети в межах дослідження поставлені такі завдання:

1. Визначити оцінку аспірантами створених в НФаУ умов для формування індивідуальної освітньої траєкторії, реалізації студентоцентрованого підходу в навчанні, можливості до участі в міжнародній академічній мобільності.

2. Дослідити думку аспірантів та їх наукових керівників щодо якості освітньої складової освітньо-наукової програми «Фармація»: встановити рівень задоволеності аспірантів якістю викладання, формами і методами навчання і контролю рівня знань; оцінку науковими керівниками відповідності освітньої складової цілям програми.

3. Визначити рівень задоволеності існуючими механізмами освітньої, організаційної, інформаційної, консультативної та соціальної підтримки студентів.

4. Охарактеризувати ставлення здобувачів вищої освіти третього (освітньо-наукового) рівня до порушень академічної доброчесності.

5. Виділити можливі напрямки удосконалення якості освітньо-наукової програми «Фармація».

Зважаючи на мету, завдання та об'єкт дослідження, методом збору первинної інформації було обрано анкетне опитування здобувачів вищої освіти третього (освітньо-наукового) рівня та їх наукових керівників. Генеральні сукупності досліджуваних груп є відносно невеликими (132 аспіранта та 64 наукових керівників), тому опитування є суцільним. Для реалізації завдань дослідження доцільним є проведення опитування у формі анкетування. Враховуючи особливості досліджуваних груп, опитування

аспірантів відбувалося у формі групового анкетування, опитування наукових керівників – роздаткового.

Методичний інструментарій дослідження (анкети) було розроблено відповідно до нормативних документів і положень:

- Законів України «Про освіту», «Про вищу освіту»;
- Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах);
- Положення про акредитацію освітніх програм, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти (наказ МОН України від 11.07.2019 року № 977);
- рекомендацій Національного агентства з забезпечення якості вищої освіти щодо підготовки відомостей самооцінювання освітніх програм, що подаються для акредитації;
- стандартів і рекомендацій щодо забезпечення якості в Європейському просторі вищої освіти (ухвалено Міністерською конференцією в Єревані, 14-15 травня 2015 р.);
- Міжнародного кодексу ICC/ESOMAR з практики проведення маркетингових і соціальних досліджень, вивчення суспільної думки та аналізу даних.

В межах опитування аспірантам та їх науковим керівникам було запропоновано заповнити анкети, що містили питання відкритого та закритого типу щодо різних аспектів освітнього процесу та умов освітнього середовища у НФаУ.

Опитування здобувачів вищої освіти проведено у січні-лютому 2020 року в межах організаційно-консультативних зборів, організованих за сприянням відділу аспірантури та докторантури і гаранта освітньої програми. Опитування наукових керівників було здійснено протягом лютого 2020 року.

За допомогою методу групового анкетування було опитано 118 аспірантів, що складає 87% від генеральної сукупності (N=132, вибірка є репрезентативною за статтю, формою і роком навчання). Серед опитуваних: жінок – 72%, чоловіків – 28 %; середній вік респондентів – 27,6 років.

Таблиця 1

Розподіл респондентів за формою і роком навчання, %

Форма навчання	Рік навчання		Всього
	1-2 рік	3-4 рік	
денна	15	21	36
вечірня	8	11	19
заочна	33	11	44
Всього	57	43	100

За допомогою методу роздаткового анкетування опитано 57 наукових керівників аспірантів (89% від генеральної сукупності, N=64), які навчаються за освітньо-науковою програмою «Фармація».

Реалізація індивідуальної освітньої траєкторії

Освітньо-наукову програму «Фармація» було розроблено з урахуванням принципів студентоцентрованого підходу, що розглядає здобувача вищої освіти як суб'єкта з власними унікальними інтересами, потребами і досвідом, спроможного бути самостійним і відповідальним учасником освітнього процесу. Успішність реалізації цього підходу може бути підтверджено рівнем задоволеності аспірантів можливостями реалізації індивідуальної освітньої траєкторії, формами і методами навчання і контролю рівня знань, відповідністю обов'язкових професійно-орієнтованих і вибіркового дисциплін науковим інтересам аспіранта, рівнем наукового консультування щодо власного дослідження від наукового керівника.

Освітньо-наукова програма «Фармація» на третьому (освітньо-науковому) рівні вищої освіти, що було розроблено та реалізується у НФаУ, передбачає можливості для формування та здійснення кожним здобувачем вищої освіти індивідуальної освітньої траєкторії.

В табл. 2 наведені дані рівня наявних можливостей для реалізації власної освітньої траєкторії на думку здобувачів вищої освіти.

Таблиця 2

Розподіл відповідей на питання «Оцініть, в якій мірі Ви можете реалізувати свою індивідуальну освітню траєкторію в НФаУ за окремими характеристиками?», %

№	Характеристики	Думка здобувачів вищої освіти, %		
		є можливість	не має можливості	важко відповісти
1.	Вільно обирати тему дисертаційного дослідження	97	3	-
2.	Вибирати навчальні дисципліни вільного вибору за власним інтересом (у межах, передбачених освітньою програмою)	85	9	6
3.	Брати участь у наукових конференціях, конкурсах, публікуватися	100	-	-
4.	Брати участь в обговоренні та вирішенні питань удосконалення освітнього процесу та освітньої програми	82	11	7
5.	Можливість впливати на вибір розгляду в рамках курсу теми, в якій Ви були б зацікавлені	90	4	6
6.	Брати участь у діяльності Ради молодих учених	76	7	17
7.	Здійснювати трудову діяльність у позанавчальний час	89	7	4
8.	Змінювати свій індивідуальний план за погодженням зі своїм науковим керівником	91	3	6
Середнє		89	5	6

Більшість опитаних аспірантів впевнені в можливості формування індивідуальної освітньої траєкторії, що може бути реалізована через:

- участь у наукових конференціях, конкурсах, публікації результатів досліджень;
- вільний вибір теми дисертаційного дослідження;
- змінювати свій індивідуальний план за погодженням зі своїм науковим керівником, вносити корективи відповідно до власних потреб, наукових інтересів, індивідуального темпу навчання;
- можливість впливати на вибір розгляду в рамках курсу теми, в якій був би зацікавлений аспірант;
- можливість здійснювати трудову діяльність у позанавчальний час;
- вибір навчальних дисциплін вільного вибору за власним інтересом.

Опитані аспіранти також відзначають наявність таких можливостей, хоча і в меншій мірі, як участь в обговоренні та вирішенні питань удосконалення освітнього процесу та освітньої програми, участь у діяльності Ради молодих учених. Зважаючи на відносно незначний відсоток респондентів, що не змогли дати оцінку цих характеристик (вибрали варіант «важко відповісти»), можна припустити, що такі аспіранти не зацікавлені або не мають потреби у реалізації таких складових індивідуальної освітньої траєкторії.

Таке припущення опосередковано підтверджується тим, що більшість опитаних здобувачів третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти зазначили, що не мали проблем у формуванні або реалізації індивідуальної освітньої лінії: 94% за весь час навчання ніколи не стикалися з проблемами у здійсненні своєї освітньої траєкторії. Ті, хто ж мав такі проблеми (6%), вказують, що вони були пов'язані з вибором теми дисертаційного дослідження, вчасним складанням індивідуального плану, публікацією результатів досліджень у міжнародних виданнях. Аспіранти змогли вирішити ці проблеми, звернувшись про допомогу до відділу аспірантури або наукового керівника.

Здобувачі вищої освіти, які взяли участь в опитуванні, задоволені рівнем методичного і змістовного наукового консультування щодо власного дослідження, що вони отримують від свого наукового керівника – середній бал 4,74 за 5-ти бальною шкалою.

Ще однією складовою індивідуальної освітньої траєкторії здобувача вищої освіти на третьому (освітньо-науковому) рівні є участь у програмах міжнародної академічної мобільності, що може сприяти залученню аспірантів до кращих світових практик, набуттю досвіду професійної співпраці та розуміння глобальних трендів розвитку науки, включенню до міжнародної академічної спільноти. На момент опитування 4 аспіранти встигли вже взяти участь у таких програмах. Більшість опитаних (76%) ще не брали участі у міжнародних проектах і програмах, але планують у майбутньому, хоча на час проведення опитування ще не визначилися з конкретними програмами. 18%

респондентів – не брали участь у таких програмах і не планують (у тому числі з причини закінчення терміну навчання в аспірантурі).

Найбільшою перешкодою до участі в програмах міжнародної академічної мобільності для аспірантів є високий рівень витрат, пов'язаних з поїздкою (про це зазначили 70% опитаних); на другому місці – складності у пошуку таких програм або проектів і (39%); на третьому – необхідність оформлювати велику кількість документів та бюрократичні перешкоди (28%), труднощі з можливістю відсутності на робочому місці (23%). У меншій мірі труднощі виникають через низький рівень володіння академічною англійською мовою (14%), відсутність підтримки з боку університету (12%), сімейні обставини і відсутність програм за сферою наукових інтересів (10%). Менш за все перешкодою до участі становить відсутність зацікавленості аспіранта у таких програмах (2%).

Оцінка якості освітньої складової програми

Якість освітньої складової освітньо-наукової програми «Фармація» на третьому (освітньо-науковому) рівні в даному дослідженні оцінювалася за допомогою таких показників:

- володіння здобувачів вищої освіти інформацією щодо цілей, змісту, очікуваних результатів навчання за кожною з дисциплін;
- рівень задоволеності здобувачів вищої освіти організацією освітнього процесу за кожною з дисциплін;
- оцінка здобувачами вищої освіти професійної майстерності викладачів дисциплін;
- рівень задоволеності здобувачів вищої освіти відповідності обов'язкових та дисциплін вільного вибору власним науковим інтересам, забезпеченням підготовки до професійної діяльності у галузі фармації;
- оцінка науковими керівниками здобувачів вищої освіти відповідності освітньої складової забезпеченню підготовки до професійної діяльності у галузі фармації.

У межах опитування аспірантам було запропоновано висловити свою думку щодо якості викладання дисциплін, що вони вже проходили за освітньо-науковою програмою «Фармація» на час опитування. Всього було отримано дані за 22 дисциплінами (всього перелік освітніх компонентів налічує 27 дисциплін, але за час реалізації програми 5 дисциплін ще не було обрано жодного разу).

Задоволеність здобувачів вищої освіти якістю викладання пов'язана з розумінням цілі, очікуваних результатів навчання за дисципліною, порядку та критеріїв оцінювання. Володіючи такою інформацією, аспіранти можуть здійснити самооцінку ефективності своєї роботи за дисципліною та успішності її вивчення. Отримані дані демонструють, що респонденти володіють такою інформацією про дисципліни, як їх

ціль та зміст, очікувані результати навчання, порядок та критерії оцінювання (в середньому 96% опитаних серед усіх показників) – рис. 1. Розбіжності між аспірантами різних років навчання не є суттєвими.

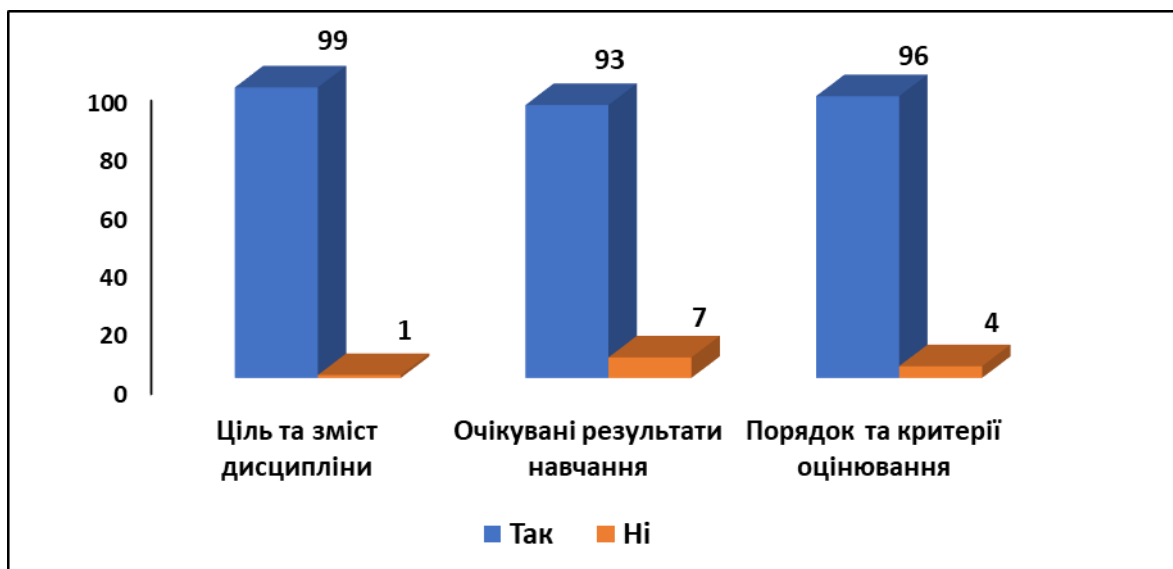

Рис. 1. Розподіл відповідей респондентів на питання «Чи володієте Ви інформацією щодо цілей, змісту та очікуваних результатів навчання, порядку та критеріїв» (середні показники за усіма дисциплінами), %

Ефективність організації освітнього процесу у межах кожної дисципліни безпосередньо впливає на успішність її вивчення. Аспіранти-учасники опитування мали змогу оцінити рівень своєї задоволеності організацією освітнього процесу з кожної дисципліни за окремими характеристиками за 5-ти бальною шкалою:

- 5 – задоволений(а);
- 4 – скоріше задоволений(а);
- 3 – частково задоволений(а), частково ні;
- 2 – скоріше не задоволений(а);
- 1 – не задоволений(а).

Отримані дані свідчать про те, що в цілому здобувачі вищої освіти задоволені організацією освітнього процесу – середній бал¹ 4,75 серед усіх характеристик. На рис. 2 представлені середні бали характеристик за всіма дисциплінами, що оцінюються.

¹ Середній бал – розраховане зважене середнє, що аналізується відповідно до рівнів: $\geq 4,5$ – «задоволений», $\geq 3,5$ і $< 4,5$ – «скоріше задоволений», $\geq 2,5$ і $< 3,5$ – «частково задоволений, частково ні», $\geq 1,5$ і $< 2,5$ – «скоріше не задоволений», $< 1,5$ – «незадоволений».

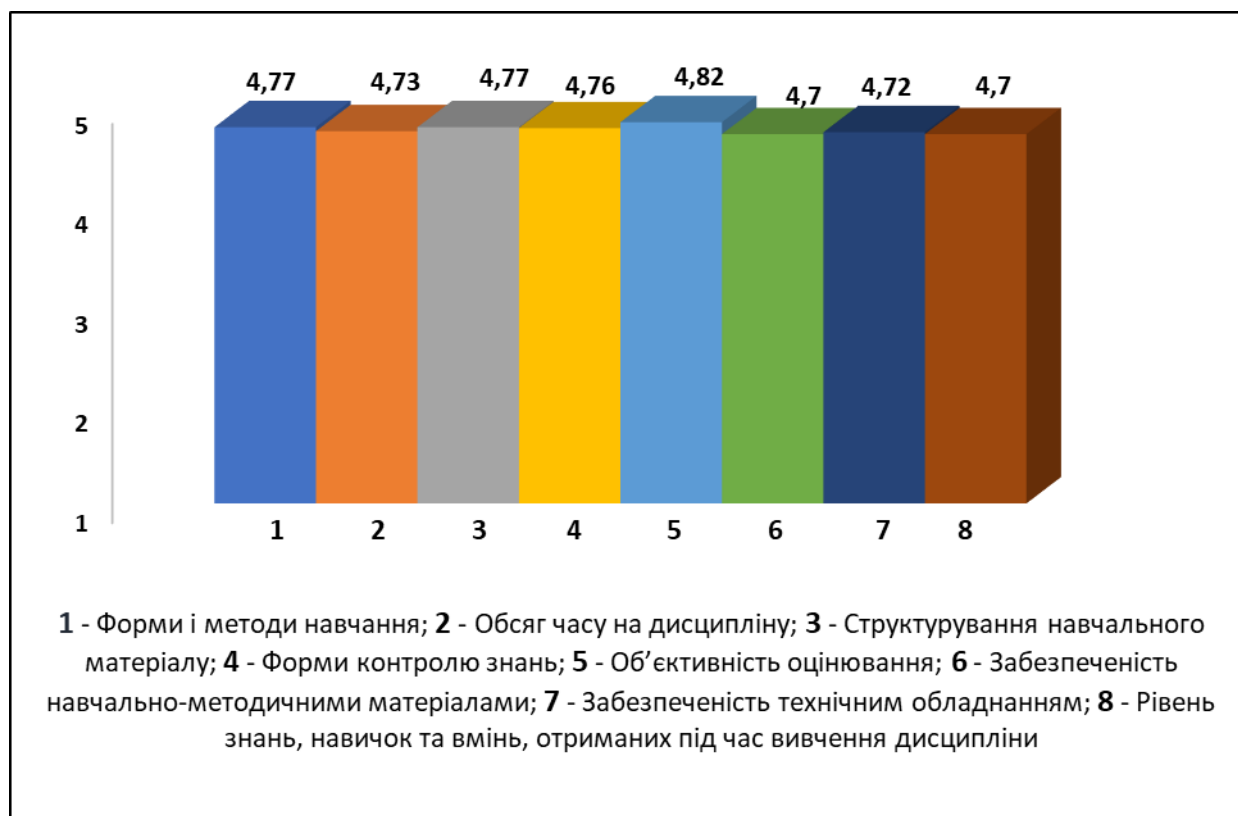

Рис. 2. Рівень задоволеності здобувачів вищої освіти окремими характеристиками освітнього процесу за 5-ти бальною шкалою

Серед дисциплін, що були оцінені, можна виділити ті, що мають середню оцінку $\geq 4,5$ та високі бали за всіма показниками, тобто аспіранти повністю задоволені якістю організації освітнього процесу за такими дисциплінами – 19:

- «Хроматографічні методи аналізу»,
- «Сучасна фармацевтична розробка»,
- «Методи хіміко-токсикологічного аналізу»,
- «Оцінка технологій охорони здоров'я»,
- «Сучасні підходи до створення фітопрепаратів»,
- «Сучасний стан наукових знань спеціальності «Фармація». Модуль 2»,
- «Риторика»,
- «Маркетингові інструменти аналізу фармацевтичного ринку»,
- «Сучасний стан наукових знань спеціальності «Фармація». Модуль 3»,
- «Оцінка та управління ризиками в наукових дослідженнях»,
- «Філософія науки»,
- «Сучасний стан наукових знань спеціальності «Фармація». Модуль 4»,
- «Сучасний стан наукових знань спеціальності «Фармація». Модуль 5»,
- «Методологія та методи наукового аналізу»,
- «Академічна доброчесність»,

«Розробка та валідація контролю якості АФІ та ЛЗ»,
 «Сучасний стан наукових знань спеціальності «Фармація». Модуль 6»,
 «Наукові підходи до організації та проведення доклінічних досліджень»,
 «Сучасний стан наукових знань спеціальності «Фармація». Модуль 1».

Дисципліни, організацією освітнього процесу яких аспіранти в цілому скоріше задоволені, але деякі аспекти можуть бути покращені (мають середню оцінку $\geq 3,5$ і $< 4,5$) – 3:

«Педагогіка вищої школи з педагогічною практикою»,
 «Сучасні ІТ-технології у науковій діяльності»,
 «Англійська мова для наукової комунікації».

Якість освітньої програми багато в чому залежить від рівня професіоналізму викладачів. Аспіранти-учасники опитування мали можливість висловити свою думку щодо рівня професіоналізму викладачів дисциплін за такими характеристиками:

- зрозумілість і доступність викладання матеріалу;
- високий рівень володіння фундаментальними знаннями і останніми досягненнями в сфері дисципліни;
- вміння викликати і підтримувати інтерес до дисципліни;
- підтримка вміння самостійно вчитися і водночас забезпечення супроводу і підтримки аспіранта;
- доброзичливість і тактовність з аспірантами.

Результати дослідження показали, що здобувачі вищої освіти високо оцінюють професійну майстерність викладачів – середній бал² за всіма характеристиками, що оцінювалися, – 4,83 за 5-ти бальною шкалою (рис. 3).

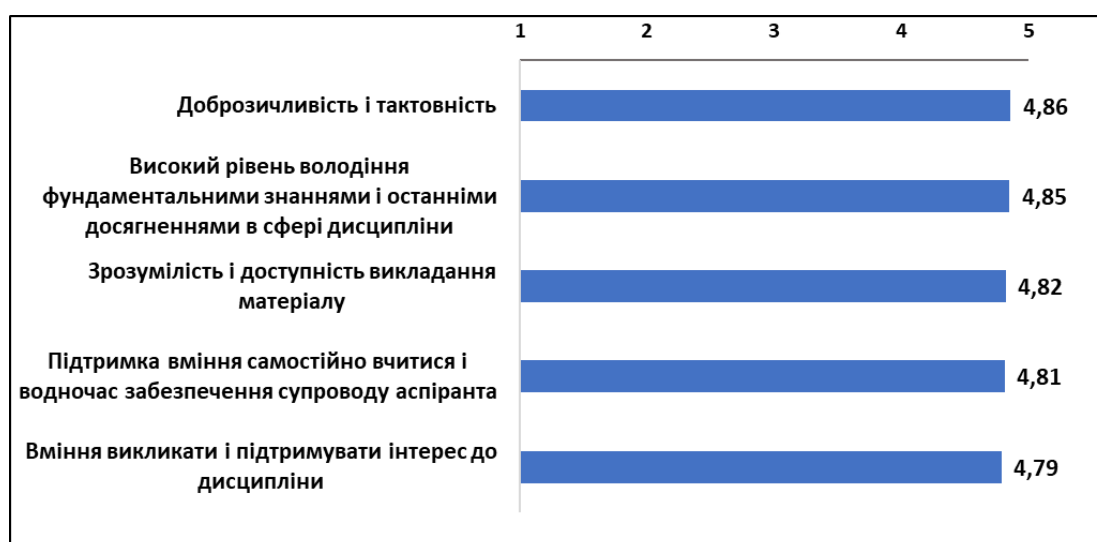

Рис. 3. Оцінка респондентами рівня професіоналізму викладачів за 5-ти бальною шкалою

² Середній бал – розраховане зважене середнє, що аналізується відповідно до рівнів: середній бал $\geq 4,5$ – високий рівень, ≥ 4 і $< 4,5$ – вище середнього, ≥ 3 і < 4 – середній, ≥ 2 і < 3 – нижче середнього, ≥ 1 і < 2 – низький рівень або характеристика зовсім не притаманна зовсім.

Також рівень задоволеності аспірантів освітньої складовою демонструють показники, що наведені в таблиці 3.

Таблиця 3

Рівень задоволеності здобувачів вищої освіти окремими характеристиками освітньо-наукової програми

№	Характеристики	Середнє ³
1.	Відповідність обов'язкових професійно-орієнтованих дисциплін науковим інтересам аспіранта	4,51
2.	Відповідність вибіркового дисциплін науковим інтересам аспіранта	4,47
3.	Забезпечення повноцінної підготовки до дослідницької діяльності за спеціальністю	4,56
4.	Забезпечення повноцінної підготовки до викладацької діяльності за спеціальністю	4,57
5.	Забезпечення досягнення аспірантом належного рівня англomовного академічного письма	4,06
6.	Кількість аудиторних занять з професійно-орієнтованих дисциплін, до проведення яких залучають фахівців-практиків, представників роботодавців	4,14

Здобувачі вищої освіти вважають, що перелік обов'язкових професійно-орієнтованих і дисциплін вільного вибору відповідає їх науковим інтересам. Також аспіранти задоволені тим рівнем підготовки до дослідницької та викладацької діяльності, що їм забезпечено у межах навчання за програмою. Скоріше задоволені кількістю аудиторних занять, до проведення яких залучають фахівців-практиків, представників роботодавців, та наданими можливостями для досягнення належного рівня англomовного академічного письма, достатнього для комунікації в міжнародному науковому середовищі.

Враховуючи наведені дані, можна зробити висновок, що здобувачі вищої освіти третього (освітньо-наукового) в цілому задоволені рівнем підготовки до професійної діяльності у галузі фармації, що їм забезпечує освітня складова програми.

В межах дослідження отримані дані щодо оцінки науковими керівниками аспірантів, які навчаються за освітньо-науковою програмою «Фармація», освітньої складової програми відносно забезпечення підготовки здобувачів вищої освіти до професійної діяльності у галузі фармації. Науковим керівникам було запропоновано оцінити освітні компоненти програми, у тому числі ті дисципліни, що не були оцінені аспірантами (через те, що не були ними обрані жодного разу за час реалізації програми), але входять до переліку освітньої складової.

На думку наукових керівників, в цілому обсяг годин, визначених для вивчення дисциплін, що входять до освітньої складової програми, є достатнім для досягнення мети програми (середній бал за 5-ти бальною шкалою за всіма дисциплінами – 4,32), а

³ Зважене середнє, що аналізується відповідно до рівнів: $\geq 4,5$ – «задоволений», $\geq 3,5$ і $< 4,5$ – «скоріше задоволений», $\geq 2,5$ і $< 3,5$ – «частково задоволений, частково ні», $\geq 1,5$ і $< 2,5$ – «скоріше не задоволений», $< 1,5$ – «незадоволений».

визначений період вивчення дисциплін (рік навчання, цикл) є оптимальним (4,24). Дисципліни, що входять до освітньої складової програми, відповідають науковим інтересам в рамках підготовки дисертаційних досліджень аспірантів, що зараз навчаються за програмою (середній бал 4,08 – скоріше відповідають). Приблизно однаково оцінюють рівень забезпечення підготовки аспіранта до дослідницької та до викладацької діяльності – вище середнього (3,97 і 3,9 відповідно).

У цілому наукові керівники дають нижчі оцінки, ніж оцінки аспірантів за тими ж показниками – рис. 4.

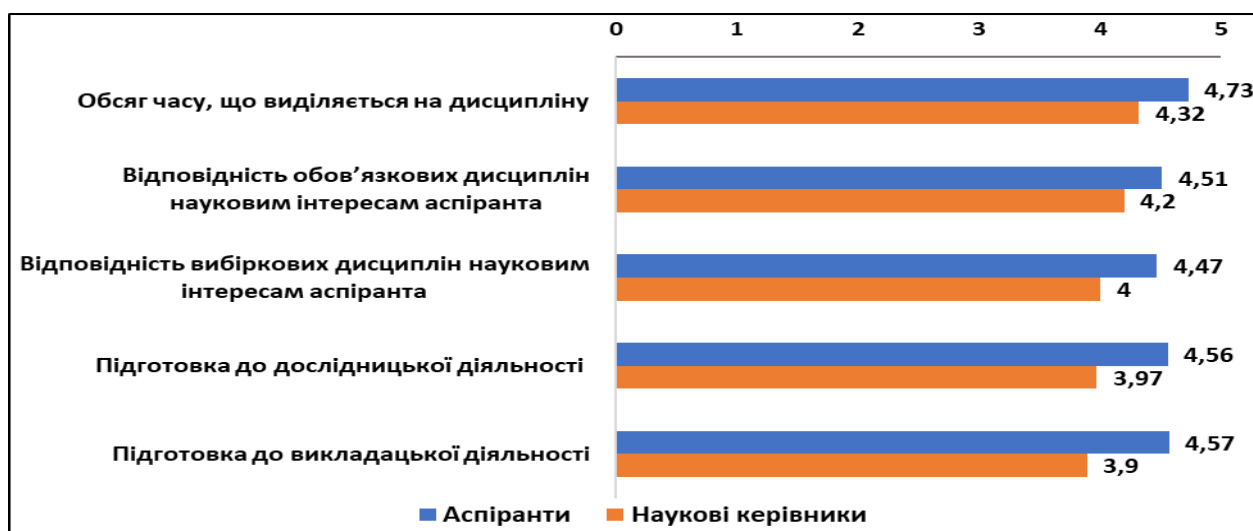

Рис. 4. Оцінка аспірантами та науковими керівниками освітньої складової програми за 5-ти бальною шкалою

Наукові керівники оцінюють рівень забезпечення досягнення аспірантом належного рівня англомовного академічного письма під час навчання в аспірантурі як частково достатній (2,18 за 3-х бальною шкалою), хоча аспіранти скоріше задоволені наданими можливостями (у порівнянні 2,71 за 3-х бальною шкалою).

78% наукових керівників, що взяли участь в опитуванні, вважають освітню складову програми оптимальною, 22% – ні. Але в той самий час, як зазначають опитані науково-педагогічні працівники, для забезпечення якості освітньої складової освітньо-наукової програми «Фармація» необхідно запровадити заходи у межах викладання окремих дисциплін та заходи, що необхідно проводити постійно згідно вимог сучасності та розвитку галузі фармації (рис. 5).

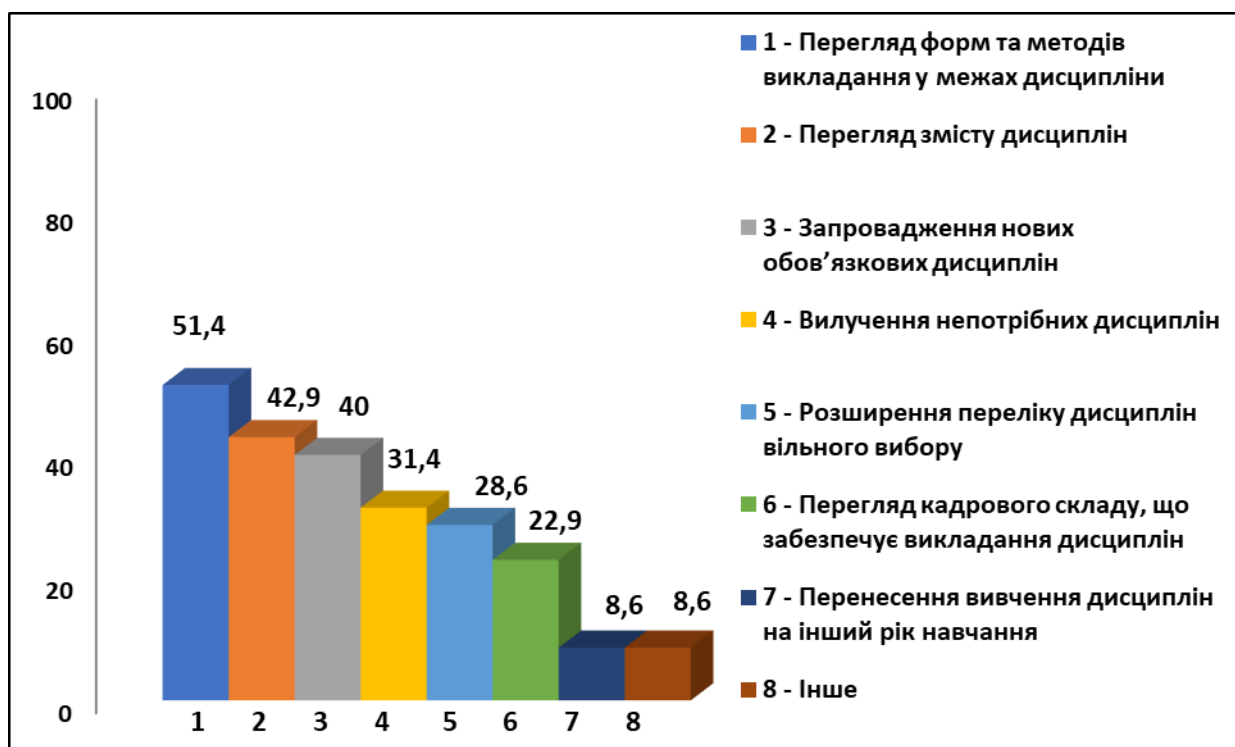

Рис. 5. Заходи, що на думку наукових керівників, необхідно запровадити для забезпечення якості освітньої складової, %

На думку наукових керівників серед заходів, що є необхідними для забезпечення якості освітньої складової, є:

- повне забезпечення матеріально-технічної бази, в тому числі субстанцій, реактивів для виконання наукових досліджень;
- постійний перегляд змісту, форм та методів викладання у межах дисциплін згідно вимог сучасності; постійне доопрацювання та оновлення елементами сучасності;
- всі дисципліни мають бути мобільними за змістом з урахуванням спеціалізації аспірантів.

Аналіз даних дозволяє зробити висновок, що в цілому наукові керівники оцінюють освітню складову освітньо-наукової програми «Фармація» як таку, що забезпечує підготовку здобувачів вищої освіти до професійної діяльності у галузі фармація, але потребує постійного перегляду освітніх компонентів з точки зору відповідності вимогам сучасності та науковим інтересам аспірантів.

Освітнє середовище та підтримка аспірантів у НФаУ

Ефективність освітнього процесу забезпечується також належним рівнем розвитку відповідної інфраструктури. Дані, отримані в результаті дослідження, показали, що аспіранти задоволені режимом та умовами роботи наукової бібліотеки (4,69 за 5-ти бальною шкалою), станом навчальних аудиторій (тепло, світло, обладнання) (4,58).

У цілому аспіранти скоріше задоволені наданими можливостями для здійснення наукової діяльності:

- долученням до міжнародної академічної спільноти за спеціальністю (через виступи на конференціях, публікації, участь у спільних дослідницьких проектах тощо) – 4,33;
- можливостями для проведення і апробації результатів наукових досліджень (проведення в університеті регулярних конференцій, семінарів, доступ до використання лабораторій, обладнання тощо) – 4,61;
- умовами для проведення наукових досліджень, забезпеченням належно обладнаним місцем для наукової роботи – 4,41.

Цікавим є те, що у порівнянні з оцінками аспірантів наукові керівники дають більш низькі оцінки можливостей для здійснення наукової діяльності під час навчання в аспірантурі – табл. 4.

Таблиця 4

Оцінка аспірантами та науковими керівниками забезпеченням можливості проводити наукову діяльність аспірантами

№	Характеристика	Середнє (за шкалою 1-3)	
		Аспіранти	Наукові керівники
1.	Долучення до міжнародної академічної спільноти за спеціальністю	2,8	2,36
2.	Можливість для проведення і апробації результатів наукових досліджень	2,92	2,58
3.	Умови для проведення наукових досліджень, забезпечення належно обладнаним місцем для наукової роботи	2,74	2,11

Більш високі оцінки аспірантів умов здійснення наукової діяльності можуть бути наслідком того, що лише близько 13% зазначили, що стикалися з проблемами проведення і апробації результатів (підготовки й публікації) наукових досліджень. Серед причин проблем, що виникали, було названо:

- недостатня забезпеченість обладнанням та матеріалами у лабораторії для проведення наукового дослідження;
- брак коштів / висока вартість публікації та участі у міжнародних програмах, конференціях;
- складність публікації статті у виданнях, що входять до бази Scopus.

Офіційний сайт та освітній портал НФаУ – головні ресурси, що дають змогу отримати інформацію онлайн щодо освітнього процесу та освітньої програми, науково-дослідної роботи та позанавчальної діяльності в університеті. Респондентам було запропоновано оцінити достатність інформації, що представлена на Інтернет-ресурсах університету. Більшість опитаних зазначили (рис.6): достатньо висвітлена інформація

щодо роботи відділу аспірантури та докторантури (середній бал⁴ 2,67), змісту освітньо-наукової програми (2,63), освітнього процесу та науково-дослідної роботи в університеті (2,5). За оцінкою аспірантів частково достатньо інформації про міжнародні стажування, обміни, наукові заходи (2,2), позанавчальну діяльність – університетські заходи, творчі колективи, спорт та ін. (2,17), роботу Ради молодих учених (2,14).

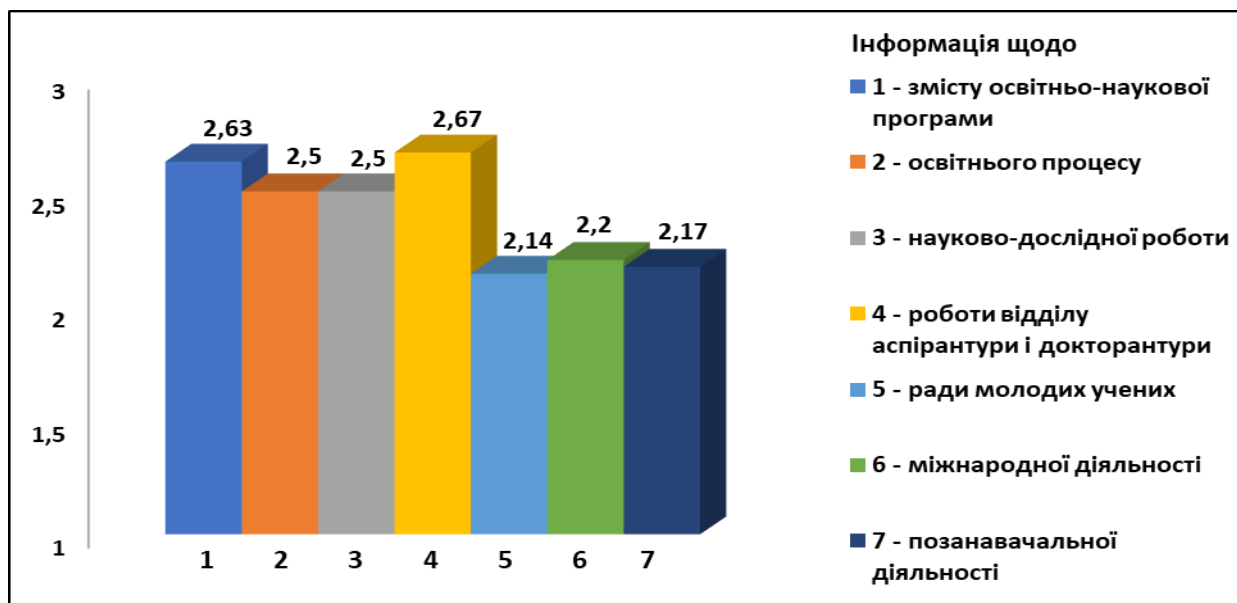

Рис. 6. Оцінка здобувачами вищої освіти достатності інформації, що представлена на Інтернет-ресурсах університету за 3-х бальною шкалою

Деякі пояснення щодо таких оцінок були надані близько 12% опитаних аспірантів. Серед зауважень та пропозицій щодо роботи інформаційних онлайн ресурсів університету: «важко і не зручно знаходити потрібну інформацію», «спрощення функції пошуку інформації на сайті», «більше інформації про освітній процес для аспірантів заочної форми (особливо з іноземної мови)», «більше наповнення про конференції та наукові видання». Також було запропоновано розглянути можливість використання соціальних мереж (Viber, Telegram) для доступного та своєчасного інформування аспірантів щодо актуальних конференцій, можливостей публікації, наукових заходів, змін в освітньому процесі.

Під час навчання в аспірантурі здобувачі вищої освіти можуть стикатися з конфліктними ситуаціями та психологічними проблемами. Але за даними дослідження більша частина опитаних не мали таких проблем. Так лише 6% опитаних аспірантів стикалися з конфліктними ситуаціями. Отримано декілька відповідей про те, з чим були пов'язані такі ситуації: «непорозуміння з науковим керівником, щодо затвердження теми, яка була виправдана з точки зору наукової новизни», «несвоєчасність підготовки

⁴ Середній бал – розраховане зважене середнє, що аналізується відповідно до рівнів: $\geq 2,5$ – «в повній мірі достатньо», $\geq 1,5$ і $< 2,5$ – «частково достатньо», $< 1,5$ – «недостатньо».

роботи до контролю з дисципліни». Труднощі, що виникли, аспіранти вирішили самостійно або з допомогою відділу аспірантури.

22% аспірантів мали психологічні проблеми у період навчання в аспірантурі. Перш за все, ці проблеми виникали через велике навантаження, що було пов'язано з браком часу, необхідністю дотримуватися дедлайнів, поєднанням навчання, проведення досліджень і роботи. Іншими причинами психологічної напруги аспірантів стали проблеми в особистому житті (сім'я, любов, друзі та інше). Серед усіх аспірантів, що мали психологічні проблеми, про допомогу до психологічної служби НФаУ звернулося 12%. Більшість респондентів зазначає, що змогли впоратися з психологічними проблемами: 76% – вирішили проблему повністю, 24% – в цілому вирішили проблему, окрім деяких моментів.

Усі здобувачі вищої освіти НФаУ отримують організаційну, консультативну, інформаційну підтримку та за потреби їм може бути надана соціальна та психологічна допомога, підтримка у працевлаштуванні. Учасникам опитування було запропоновано оцінити ефективність існуючих механізмів підтримки в університеті, якщо вони коли-небудь звертались про таку допомогу або володіють інформацією щодо функціонування механізмів підтримки, що дозволяє їм дати оцінку такої підтримки аспірантів. Більшість аспірантів можуть оцінити ефективність усіх напрямків підтримки (табл. 5), спираючись на власний досвід або інформацію, що мають.

Таблиця 5

Кількість аспірантів, які зверталися (володіють інформацією) / не зверталися (не володіють інформацією) про підтримку, %

№	Напрямок підтримки	Аспіранти, які	
		звертались про допомогу/ володіють інформацією	ніколи не звертались/не володіють інформацією
1.	Двостороння комунікація «відділ аспірантури – аспірант»	100	-
2.	Організаційна та консультативна підтримка	96	4
3.	Інформаційна підтримка	94	6
4.	Служба психологічної підтримки	68	32
5.	Соціальна підтримка	78	22
6.	Підтримка у працевлаштуванні та сприяння кар'єрному старту	62	38

Проте слід зазначити наявність значної кількості опитаних аспірантів, які ніколи не зверталися або не володіють інформацією щодо наявних в університеті підтримки у працевлаштуванні та сприяння кар'єрному старту (38%), психологічної (32%) та соціальної підтримки (22%). Враховуючи дані, про відносно невелику кількість аспірантів, що стикалися з конфліктними ситуаціями та психологічними проблемами під час навчання в аспірантурі, можна припустити, що вони в меншій мірі володіють

інформацією про ці напрямки підтримки через те, що не потребували її в цей період, тому не приділяли уваги їх наявності.

Ті ж аспіранти, які коли-небудь зверталися про допомогу або володіють інформацією щодо наявних механізмів підтримки в університеті вважають їх скоріше ефективними (середній бал⁵ – 4,41) – рис.7.

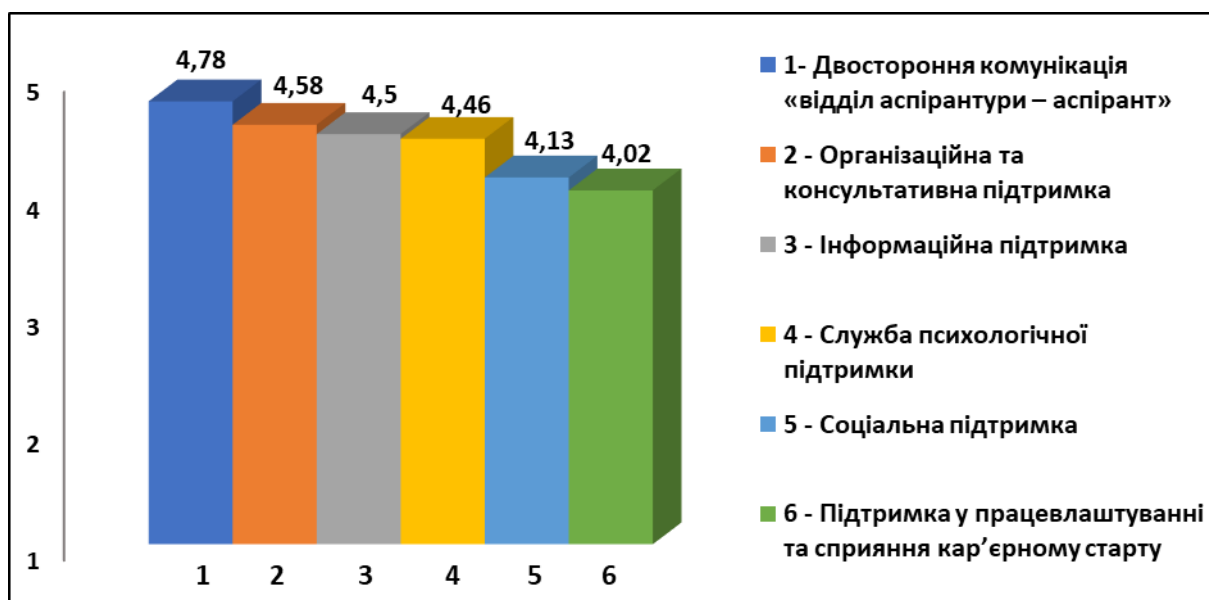

Рис. 7. Оцінка здобувачами вищої освіти ефективності існуючих у НФаУ механізмів підтримки, середній бал за 5-ти бальною шкалою

Найбільш ефективно, на думку аспірантів, організована двостороння комунікація «відділ аспірантури-аспірант», організаційна, консультативна, інформаційна підтримка. У меншій мірі оцінюють, але вище середнього рівня, ефективність психологічної, соціальної підтримки та підтримки у працевлаштуванні.

Академічна доброчесність

Політика і стандарти дотримання академічної доброчесності в освітньому середовищі університету регулюються «Положенням про заходи щодо запобігання випадків академічного плагіату в Національному фармацевтичному університеті» (ПОЛ А2.8-03-101 від 29.05.2015) та «Антикорупційною програмою Національного фармацевтичного університету» (ПОЛ А3.5-20-099 від 08.06.2015). У межах освітньо-наукової програми «Фармація» викладається дисципліна «Академічна доброчесність».

⁵Середній бал – розраховане зважене середнє, що аналізується відповідно до рівнів: $\geq 4,5$ – «високий рівень ефективності», $\geq 3,5$ і $< 4,5$ – «в більшій мірі ефективний», $\geq 2,5$ і $< 3,5$ – «середній рівень», $\geq 1,5$ і $< 2,5$ – «в більшій мірі не ефективний», $< 1,5$ – «не ефективні»

Аналіз даних результатів дослідження (рис.8) свідчить про те, що аспіранти вважають недопустимими прояви академічної недоброчесності в освітньому середовищі: середній бал – 1,45 за 5-ти бальною шкалою⁶.

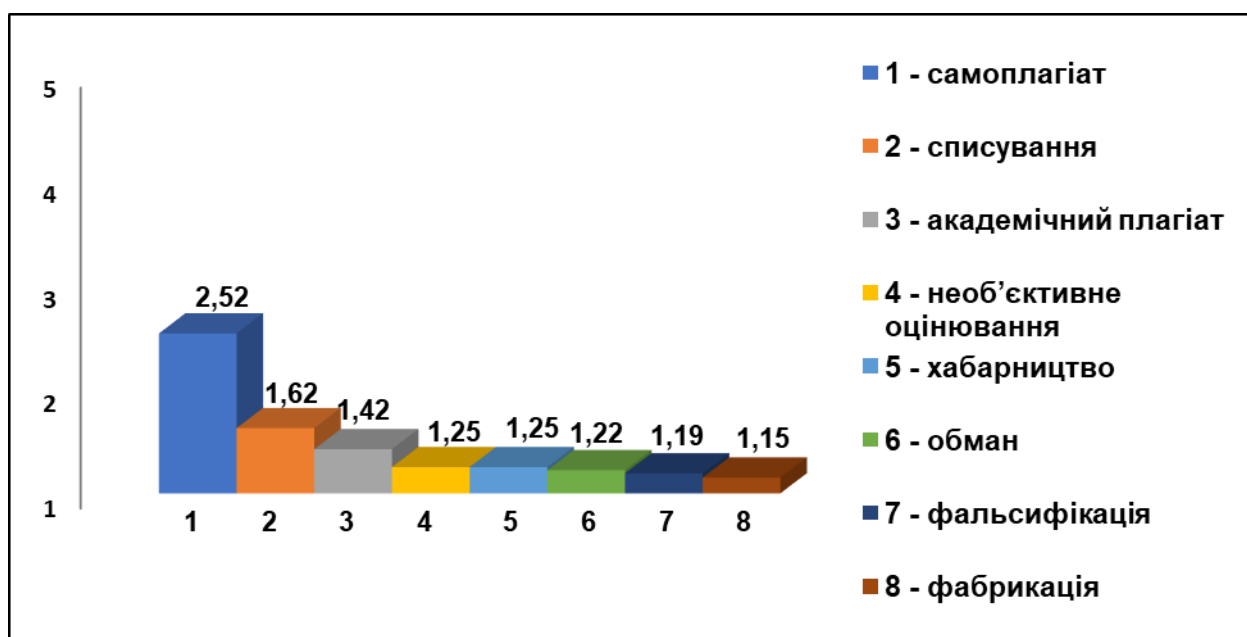

Рис. 8. Оцінка здобувачами вищої освіти допустимості порушень академічної доброчесності за 5-ти бальною шкалою⁷

На думку аспірантів, іноді може бути припустимим самоплагіат – оприлюднення (частково або повністю) власних раніше опублікованих наукових результатів як нових наукових результатів. Допускається скоріше як виключення з правил – списування (виконання здобувачем вищої освіти письмових робіт із залученням зовнішніх джерел інформації, крім дозволених для використання, зокрема під час оцінювання результатів навчання).

На думку респондентів неприйнятними в академічному середовищі є такі прояви недоброчесності: фабрикація, фальсифікація, обман, хабарництво, необ'єктивне оцінювання, академічний плагіат.

Згідно отриманих даних, 26% опитаних здобувачів вищої освіти за час навчання в аспірантурі або стикалися з порушеннями академічної доброчесності, або ці порушення були здійснені ними; 74% – не стикалися з такими випадками.

⁶ Середній бал – розраховане зважене середнє, що аналізується відповідно до рівнів: $\geq 4,5$ – «це допустимо», $\geq 3,5$ і $< 4,5$ – «скоріше допустимо», $\geq 2,5$ і $< 3,5$ – «іноді допустимо», $\geq 1,5$ і $< 2,5$ – «скоріше не допустимо», $< 1,5$ – «це недопустимо».

⁷ Розраховано зважене середнє, що аналізується відповідно до рівнів: $\geq 4,5$ – «це допустимо», $\geq 3,5$ і $< 4,5$ – «скоріше допустимо», $\geq 2,5$ і $< 3,5$ – «іноді допустимо», $\geq 1,5$ і $< 2,5$ – «скоріше не допустимо», $< 1,5$ – «це недопустимо».

Серед таких проявів академічної недоброчесності, з якими стикалися або здійснювали, були названі самоплагіат, списування, необ'єктивне оцінювання, фабрикація. Зважаючи на частоту вибору варіантів відповідей, такі випадки порушення академічної доброчесності були скоріше одиничними.

Пропозиції та рекомендації щодо покращення якості освітньої програми

Для виділення проблемних моментів освітньо-наукової програми, що реалізується, важливою є думка здобувачів вищої освіти та їх наукових керівників щодо необхідних напрямів удосконалення програми, за якою здійснюється підготовка.

26% аспірантів, що взяли участь в опитуванні, висловили пропозиції або побажання з приводу підвищення якості освітньої програми:

- створити методичні рекомендації/довідник з роз'ясненнями різних аспектів навчання в аспірантурі;
- виділити сторінку на сайті для аспірантів заочного відділення («не достатньо інформації про те, що потрібно підготувати до сесії: перелік тем, питань на сайтах багатьох кафедр відсутній, відсутня інформація щодо критеріїв оцінювання цих дисциплін»);
- надати стипендії аспірантам вечірньої форми навчання;
- більше практичних та семінарських занять;
- необхідне покращення матеріально-технічного забезпечення;
- надання можливостей стажування за кордоном та підприємствах фармацевтичної галузі.

На це ж питання були отримані відповіді, що підтверджують задоволеність аспірантів освітньо-науковою програмою «Фармація», наприклад, «все влаштовує, тому що якість освітньої програми дуже висока та на належному рівні!».

Наукові керівники аспірантів запропонували більше пропозицій і рекомендації у порівнянні з аспірантами, особливо приділив увагу освітній складовій програми. Відповіді на це питання надали 46% опитаних науко-педагогічних працівників:

- пропозиції щодо освітньої складової програми: «зменшити загальну кількість дисциплін вільного вибору», «долучати до викладання дисциплін вільного вибору тих науково-педагогічних працівників на засадах погодинної оплати, яких обирає аспірант», «покращити складання розкладу занять з метою оптимізації часу аспіранта», «викладання професійно-орієнтованих дисциплін англійською мовою», «організувати проведення лекції за участю відомих спеціалістів, у тому числі закордонних», «надання можливості вивчення інших іноземних мов», «орієнтація професійно-орієнтованих дисциплін на тематику дисертацій; щорічне подання пропозицій керівників дисертацій щодо тематики викладання таких дисциплін»;

- завчасно доводити до відома аспірантів дисципліни, терміни навчання за дисципліною та контакти кафедр, на яких вони викладаються;
- покращення забезпечення матеріально-технічної бази для виконання наукових досліджень аспірантом: сучасні лабораторні прилади, забезпечення необхідними субстанціями, реактивами та розчинами;
- організація наукової практики на базі провідних наукових (навчально-наукових) центрів відповідно до наукового спрямування дисертаційних досліджень, більш широке запровадження практики подвійного керівництва та комплексних досліджень, особливо з іноземними партнерами.

Враховуючи пропозиції, зазначені і здобувачами вищої освіти, і науковими керівниками, у розгляді можливих напрямків удосконалення освітньо-наукової програми «Фармація» слід приділити увагу забезпеченню умов проведення наукових досліджень та їх постійному оновленню згідно вимог сучасності, можливостям долучення аспірантів до участі у міжнародних дослідженнях, пошуку варіантів міжнародної співпраці, більш детальному, інтерактивному інформуванню аспірантів щодо організації освітнього процесу.

ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ

Аналіз отриманих даних за результатами опитування дозволяє зробити висновок, що здобувачі вищої освіти високо оцінюють якість освітньо-наукової програми «Фармація», а наукові керівники в цілому вважають, що навчання за цією програмою забезпечує підготовку до професійної діяльності у галузі фармація.

Реалізація освітньо-наукової програми «Фармація» відбувається з урахуванням принципів студентоцентрованого підходу. Аспіранти мають можливості для формування та здійснення індивідуальної освітньої траєкторії та високо оцінюють рівень методичної та змістовної підтримки наукового керівника у підготовці дисертаційного дослідження. В цілому перелік дисциплін обов'язкових та вільного вибору відповідає науковим інтересам аспірантів, та, на їхню думку, забезпечує підготовку до викладацької та дослідницької діяльності у галузі фармації. Аспіранти задоволені організацією освітнього процесу (формами, методами навчання і контролю знань, обсягом часу, структуруванням навчального матеріалу дисциплін, об'єктивністю оцінювання, забезпеченням навчально-методичними матеріалами та технічним обладнанням) та високо оцінюють професійну майстерність викладачів.

Наукові керівники в цілому згодні з оцінкою аспірантів освітньо-наукової програми «Фармація», проте більш критичні в своїх судженнях та висувають більше пропозицій щодо удосконалення освітньої складової програми.

Аспіранти задоволені умовами освітнього середовища НФаУ: станом навчальних аудиторій, режимом та умовами роботи наукової бібліотеки, можливостями долучення до міжнародної академічної спільноти, проведення і апробації наукових досліджень,

інформацією, представленою на офіційних онлайн ресурсах університету, механізмами підтримки під час навчання в аспірантурі, можливими процедурами вирішення конфліктних ситуацій. Проте і здобувачі вищої освіти, і наукові керівники зазначають, що умови для проведення наукових досліджень можуть бути покращеними за рахунок оновлення лабораторних приладів і матеріалів.

Більше 3/4 аспірантів зацікавлені в участі у програмах міжнародної академічної мобільності, але поки що тільки планують. Головними перешкодами до участі є високий рівень витрат, пов'язаних з поїздкою та складності у пошуку таких програм або проектів.

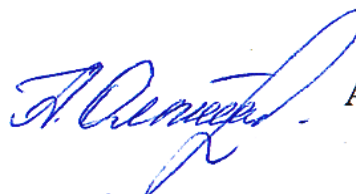
Здобувачі вищої освіти негативно ставляться до порушень академічної доброчесності, але вважають в деяких випадках допустимим самоплагіат, що може бути пояснено неоднозначною оцінкою та визначенням того, що є самоплагіатом у академічній спільноті в цілому.

Пропозиції аспірантів та їх наукових керівників, а також виявлені проблемні моменти, дозволяють окреслити можливі напрямки удосконалення освітньо-наукової програми «Фармація»:

- розглянути пропозиції наукових керівників щодо забезпечення якості освітньої складової програми;
- приділити увагу окремих аспектів організації освітнього процесу за дисциплінами «Сучасні ІТ-технології у науковій діяльності», «Англійська мова для наукової комунікації» з точки зору можливого удосконалення;
- покращення умов проведення наукових досліджень аспірантами за рахунок оновлення сучасними приладами та необхідними матеріалами;
- створення довідника з детальною інформацією та рекомендаціями щодо процесу підготовки доктора філософії в НФаУ; більш детально висвітлювати інформацію щодо освітнього процесу на Інтернет-ресурсах університету для аспірантів різних форм навчання;
- створення інформаційних, консультативних груп у соціальних мережах з актуальною інформацією щодо можливостей публікацій у фахових наукових виданнях та участі у конференціях;
- розглянути можливість більшого залучення аспірантів до роботи у Раді молодих учених, участі в обговоренні та вирішенні питань удосконалення освітнього процесу та освітньої програми;
- можливість долучення здобувачів вищої освіти до міжнародної академічної спільноти через участь у дослідженнях, практику на базі провідних наукових центрів, підприємствах фармацевтичної галузі; розглянути можливість допомоги аспірантам у пошуку програм академічної мобільності та варіантів участі у них з найменшими витратами.

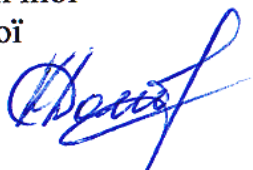
Отримані результати дослідження потребують ретельного аналізу гарантом програми та адміністрацією НФаУ, відділом аспірантури та докторантури задля забезпечення якості та удосконалення освітньої програми.

В.о. завідувача науково-методичної
лабораторії з питань фармацевтичної
освіти МОЗ України, доц.

А. Б. Ольховська

Провідний соціолог науково-методичної
лабораторії з питань фармацевтичної
освіти МОЗ України

К. Ю. Домбровська

02.03.2020 р.